

Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0)

 <http://dx.doi.org/10.22067/PG.2023.74293.1124>

پژوهشی

تحلیل نقش مدیریت سیاسی بهینه فضا بر امنیت پایدار مناطق مرزی استان خراسان رضوی

فهیمة مروجی راد (دانشجوی کارشناسی ارشد، جغرافیای سیاسی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران)

rad_fahimeh@yahoo.com

هادی اعظمی (دانشیار جغرافیای سیاسی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران، نویسنده مسئول)

aazami@um.ac.ir

سیده‌های زرقانی (دانشیار جغرافیای سیاسی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران)

h-zarghani@um.ac.ir

چکیده

مدیریت سیاسی فضا فرآیندی است که به صورت آگاهانه و مستمر انجام می‌گیرد و به ساختار سیاسی یک کشور نظم خاصی می‌دهد و می‌توان اذعان نمود از مهم‌ترین عوامل تهدیدکننده امنیت یک جامعه، وجود نابرابری‌های فضایی بین مناطق مختلف جغرافیایی آن است. این نابرابری‌های توسعه‌ای، شکاف‌های سیاسی، اقتصادی و اجتماعی را عمیق‌تر می‌کند که این امر ضرورت انجام مطالعات علمی و نظم‌بخشی به تصمیم‌گیری از طریق مدیریت سیاسی فضا و برنامه‌های توسعه کارآمد در چارچوب آمایش مناطق مرزی را انکارناپذیر می‌سازد. هدف پژوهش بررسی نقش مدیریت سیاسی فضا بر امنیت پایدار مناطق مرزی در استان خراسان رضوی می‌باشد. پژوهش مورد نظر از نوع تحقیقات کاربردی است و روش تحقیق توصیفی تحلیلی است. شیوه‌های جمع‌آوری داده‌ها به دو گونه اسنادی و میدانی در قالب پرسشنامه در بین ۴۰ نفر از کارشناسان و خبرگان صورت گرفته است. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها در این پژوهش از نرم افزار Smart PLS استفاده شده است. نتایج به دست آمده نشان داد مدیریت سیاسی بهینه فضا بر امنیت پایدار استان خراسان رضوی در ابعاد مختلف اثرگذار بوده است. به طوریکه که در بعد "زیست محیطی" بیش‌ترین سطح میانگین به شاخص "کنترل منابع آبی" با میزان "3.58"، در بعد "مدیریتی" به شاخص "وضعیت فعال بودن بازارچه‌های مرزی" با میزان "3.91"، در بعد "اقتصادی" به شاخص "توسعه جاذبه‌های گردشگری" با میزان "3.54"، در بعد "کنترل قاچاق" به شاخص "کنترل قاچاق سوخت در مناطق مرزی" با میزان "3.01"، در بعد "مشارکت‌های مردمی" به شاخص "جذب مشارکت‌های مردمی در شناسایی قاچاقچیان مرزی" با میزان "3.54"؛ در بعد "اجتماعی" به شاخص "کنترل فقر بین ساکنان مناطق مرزی" با میزان "3.83"، در بعد "عوامل سیاسی و نظامی" به شاخص "کنترل رفت و آمدهای غیرقانونی" با میزان "3.54"، در بعد "زیرساخت‌ها" به شاخص "استقرار زیر ساخت‌های

خطوط انتقال برق به ساکنان در مناطق مرزی "با میزان 3.52" و در بعد "امنیت" به شاخص "میزان کنترل درگیری‌های نظامی" با میزان "3.98" اختصاص یافته است. به طور کلی نتایج نشان دهنده تاثیر بالقوه و قوی مدیریت سیاسی فضا در ایجاد امنیت پایدار استان خراسان رضوی می‌باشد که در این بین نظام اداری کشور با ضریب ۰/۹۴ بیشترین اثرگذاری را داشته است.

واژگان کلیدی: مدیریت سیاسی، فضا، امنیت پایدار، مناطق مرزی، استان خراسان رضوی

مقدمه

مدیریت علم برنامه‌ریزی و سازماندهی منابع مادی و انسانی در جهت رسیدن به اهدافی خاص می‌باشد. مدیریت سیاسی فضا به توسعه فضا، چه در سطح خرد و چه در سطح کلان هویت می‌بخشد تا بر پایه روندهای ایجاد شده، بهره برداری عقلانی از امکانات و توان بالقوه منابع طبیعی و انسانی در مسیر توسعه متعادل و موزون کشور در مناطق هدایت گردد. (Hafeznia & Other, 2006: 6-8) از آنجا که جغرافیا به مطالعه مناسبات پیچیده میان فضای جغرافیایی و انسان می‌پردازد. مدیریت سیاسی فضا نیز رابطه انسان با فضا را در حوزه مدیریت سرزمینی مورد مطالعه قرار می‌دهد. (Hafeznia & Other, 2013:3) حفظ و گسترش امنیت نواحی مرزی دغدغه اصلی حکومت‌ها بوده است، لذا مدیریت سیاسی فضا در مناطق مرزی ایران به دلیل حساسیت‌های ژئوپلیتیکی و وجود مرزهای طولانی و همچنین قرار گیری نیمی از استان‌های کشور در مناطق مرزی بین‌المللی از جایگاه و اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. با توجه به تنوع، پیچیدگی و معضلات چندبعدی مناطق مرزی، به نحوی که عوامل گوناگون سیاست خارجی عوامل مذهبی و قومیتی، عوامل فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی در آن دخیل هستند، نباید برای پاسخگویی به آن‌ها به دنبال یک راه حل ساده گشت، بلکه نیاز به رویکردها و راه‌حل‌های منطقی و علمی دارد. بدین ترتیب در جهت شناخت راه‌حل‌ها و برنامه‌هایی که بتواند با معضل ناامنی و توسعه نیافتگی در مناطق مرزی کشور روبرو شود، مدیریت سیاسی بهینه فضا و تدوین راهبردهای توسعه و امنیت پایدار در مناطق مرزی، از مسائل مهم این تحقیق می‌باشد. (Andalib & Javanshiri, 2016: 101) به همین دلیل سازماندهی سیاسی فضا در ایران دارای سابقه‌ی طولانی است به طوری که از شکل‌گیری اولین حکومت سرزمینی در ایران موضوع تقسیم بندی فضای سرزمین مورد توجه بوده و حتی برخی از اصول آن در کتیبه‌های تاریخی آورده شده است (Azami & Dabiri, 2011: 174). مدیریت سیاسی فضا می‌کوشد تا با شناخت و تحلیل عوامل سیاسی-فضایی و نقش آفرینی در سیستم تصمیم‌گیری حکومت مرکزی زمینه اداره-ی بهینه قلمروهای مرزی را فراهم آورد. در واقع مدیریت سیاسی فضا بر این امر تاکید دارد که قلمروهای مرزی به عنوان بخشی از فضای سرزمینی یک کشور عرصه تبادلات و برخوردهای گوناگون با کشورهای پیرامونی است که بر سر کنترل سه منبع ارزشمند فضا، انسان و قدرت با هم رقابت و کشمکش دارند. از این رو مدیریت سیاسی فضا امری دو سویه است که

هم در بر گیرنده نقش مردم در مدیریت و کنترل فضای سرزمینی و هم منعکس کننده ی نوع دیدگاه یک نظام سیاسی به مدیریت فضای سرزمینی است. (Williams, 2013: 5) مدیریت سیاسی بهینه فضا ارتباط متقابلی با توسعه و امنیت یک کشور دارد به طوری که با مدیریت و تخصیص بهینه امکانات و منابع می توان بسترهای لازم برای برقراری امنیت در مناطق مرزی را فراهم نمود. از طرفی مدیریت مؤثر در قلمروهای یک سرزمین، شاخص ژئوپلیتیکی مهمی است که نشان می دهد هیئت حاکمه یک کشور تا چه اندازه در توزیع فضایی امکانات و شاخص های گوناگون عادلانه عمل کرده اند. (Elden, 2009: 263) به نظر می رسد مؤثرین و مهم ترین کار ویژه حکومت ها در هر قلمرویی، کوشش دامنه دار برای توسعه متوازن سرزمین و ایجاد رضایت نسبی شهروندان از کارکردهای سیاسی و مدیریتی حکومت است. (Mottaghi & Other, 2019: 1) برنامه ریزی فضایی به منزله ی ابزاری سیاسی برای ایجاد وحدت و یکپارچگی در تصمیم گیری های کلان سرزمینی است.

با توجه به این که نظام برنامه ریزی ایران به صورت بخشی است و استان خراسان رضوی تحت تاثیر این نوع نظام برنامه ریزی قرار دارد به همین دلیل با مسائل و مشکلات فراوانی در مناطق مرزی خود روبرو است زیرا این نوع نظام برنامه ریزی به ویژگی های مناطق مرزی توجه چندانی ندارد. به طوری که در نظام برنامه ریزی بخشی انتظار بر این است که توسعه هماهنگ و متعادل تنها در بخش مربوطه (کشاورزی، صنعت، خدمات) و در قالب توزیع بهینه منابع بخش خود صورت گیرد. به عبارتی برنامه ریزی بخشی عمدتاً در خدمت تحقق اهداف بخش مربوطه است. اما در مقابل نظام برنامه ریزی فضایی به مثابه ی ساز و کاری برای ایجاد یکپارچگی در تصمیم گیری ها و سیاست گذاری ها در بخش های مختلف یک فضای سرزمینی است. در این میان مدیریت سیاسی فضا در شکل گیری و ساماندهی امنیت پایدار مناطق مرزی نقش ارزشمندی دارد. استان خراسان رضوی به عنوان هسته اصلی خراسان بزرگ پنجمین استان پهناور ایران است که به لحاظ ژئوپلیتیکی و ژئواستراتژیکی از اهمیت خاصی برخوردار است. از آنجایی که این استان با کشور افغانستان ۳۰۲ کیلومتر و باترکمستان ۵۳۱ کیلومتر مرز مشترک دارد به عنوان پل ارتباطی به کشورهای آسیای مرکزی شناخته می شود و قرار گیری آن در مسیر جاده ابریشم از زمان های گذشته نشان دهنده ی موقعیت ممتاز ژئوپلیتیکی این استان است. به طور کلی رسالت جغرافیای سیاسی ساماندهی سیاسی فضا می باشد چرا که با توزیع بهینه منابع و امکانات در این استان می توان به توسعه امنیت پایدار در مناطق مرزی این استان کمک فراوانی نمود. لذا این پژوهش با شاخص های در نظر گرفته شده به دنبال این مسئله است که وضعیت مدیریت سیاسی را در مرزهای استان خراسان رضوی مورد سنجش قرار دهد و همچنین هدف انجام این پژوهش

شناسایی مهم‌ترین معیارها و عناصر تاثیرگذار بر مدیریت سیاسی فضا در مرزهای استان خراسان رضوی می‌باشد.

پیشینه و سابقه تحقیق

جدول شماره ۱. پیشینه تحقیق

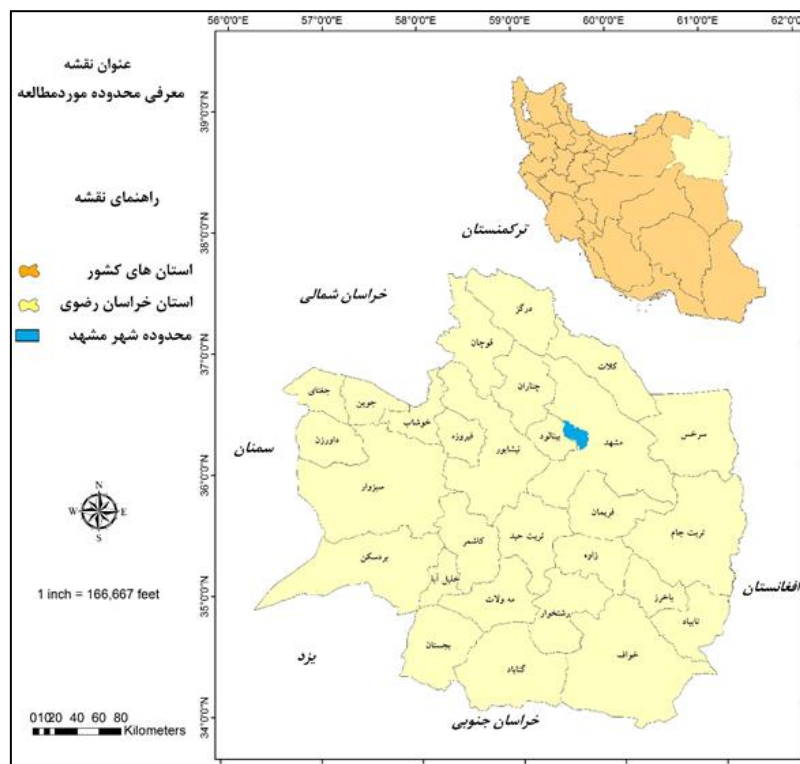
نویسنده و سال	عنوان	نتایج و یافته‌ها
احمدی و دادجو (۱۳۹۱)	توسعه پایدار مناطق مرزی راهبرد اساسی حفظ امنیت مرزها	یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد، تغییرات شاخص‌های اجتماعی به دلیل مرزی بودن منطقه، طی ده سال اخیر در جهت تحقق توسعه پایدار نبوده است. همچنین با تحلیل ساختار فضایی - مکانی منطقه مشخص گردید که امکانات در منطقه مطابق الگوی مناسب توزیع نشده و در جهت تحقق توسعه پایدار نمی‌باشد. با عنایت به اینکه نظام برنامه‌ریزی ایران به صورت بخشی می‌باشد و این نوع برنامه‌ریزی به ویژگی‌های مناطق مرزی بی توجه است، پیشنهاد می‌گردد در برنامه‌ریزی توسعه مناطق مرزی از الگوی توسعه منطقه‌ای چند سطحی استفاده گردد.
سرباز کل تپه (۱۳۹۶)	تدوین برنامه راهبردی مدیریت سیاسی فضای جغرافیایی (مطالعه موردی شهرستان اسلام شهر)	نتایج نشان داد که شهرستان اسلام شهر در موقعیت ضعف در عوامل داخلی و تهدید عوامل خارجی قرار دارد. که در چنین شرایطی باید استراتژی‌های تدافعی برای مدیریت سیاسی فضای جغرافیایی شهرستان اسلام شهر طراحی گردد.
موسوی و همکاران (۱۳۹۷)	تبیین نقش مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی در تحقق امنیت پایدار مناطق مرزی (مطالعه موردی استان کردستان)	نتایج حاصل از مطالعه و تجزیه و تحلیل وضع موجود بر اساس مؤلفه‌های مورد مطالعه در این تحقیق بیانگر این مطلب است که مؤلفه‌های اجتماعی با ضریب مستقیم و مثبت (۰.۹۲ درصد) مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار در بخش اقتصاد مقاومتی هستند که در تحقق هر چه بهتر امنیت پایدار مناطق مرزی استان کردستان باید به عنوان مؤلفه‌های اصلی و غیر جایگزین مدنظر باشند.
زرقانی و همکاران (۱۳۹۷)	بررسی شاخص‌های توسعه در مناطق مرزی در راستای تحقق امنیت پایدار (مطالعه موردی روستاهای مرزی شهرستان درگز)	یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد از مجموع شش دهستان این شهرستان یک دهستان در سطح کاملاً برخوردار، چهار دهستان نیمه برخوردار و یک دهستان در سطح محروم قرار دارد؛ ضمن اینکه از نظر مؤلفه‌ها و شاخص‌ها نیز تفاوت زیادی بین دهستان‌ها وجود دارد. رتبه بندی دهستان‌ها در این پژوهش می‌تواند در بهینه سازی وضع موجود و سامان دهی سطوح توسعه و امنیت پایدار در این شهرستان مؤثر باشد.
پولادی و همکاران (۱۳۹۵)	الگو سازی عوامل تامین کننده امنیت پایدار مرزی (نمونه موردی مرزهای شرق ایران)	نتایج بدست آمده از تحلیل‌ها بیانگر آن است که تأمین امنیت پایدار مرزهای شرقی، پیامدهایی از جمله حفظ جمعیت بومی، کنترل قاچاق کالا و همچنین از بین رفتن تهدیدهای سیاسی امنیتی و اقتصادی را در پی خواهد داشت.
عندلیب و جوانشیری (۱۳۹۵)	بررسی آمایش مناطق مرزی و تدوین راهبردهای توسعه در منطقه	یافته‌ها نشان می‌دهد که عوامل بیرونی سهم بیشتری در توسعه منطقه دارد و در وضعیت فعلی منطقه در موقعیت تدافعی قرار دارد و بیش از هر چیز

نیازمند راهبرد می‌باشد، یعنی راهبردهای مربوط به کاهش نقاط ضعف موجود در منطقه و جلوگیری یا کاهش تهدیدات وارد بر آن به عنوان راهبرد اصلی توسعه این منطقه مدنظر می‌باشد.	مرزی تایباد	
نتایج نشان داد که در مجموع شاخص‌ها، شهرستان‌های رشتخوار، خلیل آباد و کاشمر دارای بالاترین میزان توسعه و شهرستان‌های بجستان، سرخس و مه ولات، پایین‌ترین میزان توسعه‌روستایی را دارا بوده‌اند. در پایان نیز جهت رفع عدم تعادل منطقه‌ای و برقراری عدالت اجتماعی در مناطق روستایی استان خراسان رضوی، پیشنهادهای کاربردی ارائه گردید.	سنجش توسعه در مناطق روستایی با تأکید بر برخی شاخص‌های اجتماعی فرهنگی (شهرستان‌های استان خراسان رضوی)	زارعی (۱۳۹۵)
تحلیل سیستم‌های بسیط متمرکز برای کشورهای دارای تنوع محیط جغرافیایی و تکرر گروه‌های انسانی نشان می‌دهد که این سیستم‌ها با چالش‌هایی چون فقدان عدالت جغرافیایی، فقدان یکپارچگی و تجانس ساختاری و کارکردی فضا، مشارکت مقطعی و دولت محور، بوروکراسی شدید، چالش‌های ناحیه ای و محلی، توسعه کند و ناپایدار، شبکه ارتباطی متمرکز گرا، بزرگ شدن کانون سیاسی کشور و کانون‌های ناحیه ای تحت تأثیر متمرکز سرمایه و پول، متمرکز نهادهای حکومتی در مرکز مواجه است .	مدیریت سیاسی فضا در سیستم‌های بسیط متمرکز	حافظ نیا و همکاران (۱۳۹۲)

روش انجام تحقیق

روش انجام این پژوهش به صورت توصیفی تحلیلی می‌باشد. بدین صورت که محقق علاوه بر تصویرسازی آنچه هست به تشریح و تبیین دلایل چگونگی بودن و چرایی وضعیت مسئله و ابعاد آن می‌پردازد. سپس از طریق جستجو در ادبیات و مباحث نظری تحقیق و تدوین گزاره‌ها و قضایای کلی موجود تکیه گاه استدلالی محکمی ایجاد می‌کند. همچنین شاخص‌ها و ابعاد پژوهش در قالب دو دسته متغیر مستقل و وابسته می‌باشد. ابزار گردآوری اطلاعات در این پژوهش به دو شیوه اسنادی و استفاده از منابع مکتوب موجود اعم از کتب، نشریات و مقالات و نیز مطالعات پیمایشی از طریق پرسشنامه و بهره‌گیری از نظرات نخبگان اجرایی و دانشگاهی استان است .

همچنین محدوده مورد مطالعه استان خراسان رضوی در شمال شرقی کشور بین ۵۶ درجه و ۱۹ دقیقه تا ۶۱ درجه و ۱۶ دقیقه طول شرقی و ۳۳ درجه و ۵۲ دقیقه تا ۳۷ درجه و ۴۲ دقیقه عرض جغرافیایی شمالی قرار گرفته که از شمال به کشور ترکمنستان، از شرق به افغانستان، از غرب و شمال غربی به استان‌های خراسان شمالی، سمنان و یزد و از جنوب و جنوب غربی به استان‌های خراسان جنوبی و یزد محدود است (Country Statistics Center, 2016).

شکل شماره ۱- معرفی محدوده پژوهش

شیوه انتخاب نمونه‌ها در این پژوهش به شکل خبره محور بود، به گونه ای که از بین مطلعین و افرادی که با مدیریت نواحی مرزی در ارتباط هستند و اطلاعاتی در این خصوص داشتند انتخاب شدند. به همین منظور تعداد ۴۰ نفر از طریق روش گلوله برفی در تحقیق مورد پرسش قرار گرفتند. به منظور سنجش موضوع تحقیق و کمی سازی نتایج، محقق در این مرحله اقدام به استخراج مولفه‌ها و شاخص‌ها به شیوه محقق ساخته و با استفاده از مطالعات صورت گرفته موجود نمود که در این زمینه کتاب‌ها و مقالاتی پیرامون مدیریت سیاسی فضا، آمایش سیاسی استفاده گردید و در رابطه با شاخص‌های امنیت پایدار نیز از مطالعات پیرامون این حوزه و همچنین با شناختی که از منطقه مورد مطالعه در رابطه با ناامنی‌های آن به دست آمد اقدام به تهیه این شاخص‌ها گردید. شاخص‌های مورد استفاده در این پژوهش همانطور که بیان شد با استفاده از روش اکتشافی و همچنین انجام مطالعات تحقیقاتی و میدانی محقق صورت گرفت و پس از تبدیل شاخص‌ها به پرسشنامه به صورت پرسشنامه در اختیار تعداد از کارشناسان و خبرگان قرار گرفت و روایی آن پس از طی مراحل مورد تایید و سپس در اختیار پرسش شونده‌گان قرار گرفت.

چارچوب نظری پژوهش

مدیریت سیاسی فضا

سازماندهی امور یک کشور از طریق نهادهایی است که در فضای جغرافیایی دارای قدرت و اختیار هستند. (Sarbaz kol tape, 2017:15) در یک تعریف کلی تر، مدیریت سیاسی فضا به بخشی از سطح زمین گفته می شود که به وسیله مرز محدود شده و به منظور ایفای نقش های سیاسی سازماندهی شده باشد، در واقع سازماندهی سیاسی فضا چگونگی ساخت تعامل فضایی انسان را به منظور ایفای نقش های سیاسی نشان می دهد. (Sabeghi, 2014) مدیریت سیاسی فضا به توسعه فضا، چه در سطح خرد و چه در سطح کلان هویت می بخشد تا بر پایه روندهای ایجاد شده، بهره برداری عقلانی از امکانات و توان بالقوه منابع طبیعی و انسانی در مسیر توسعه متعادل و موزون کشور و مناطق هدایت گردد. در واقع مدیریت سیاسی فضا در بعد ملی عبارت است از اداره سیاسی فضا به منظور دست یابی به اهداف ملی با دیدگاه همه جانبه، آینده نگر و راهبردی و با در نظر گرفتن محدودیت های طبیعی، انسانی و اقتصادی در

فضاهای جغرافیایی (ملی و منطقه ای) (و توسعه پایدار سرزمینی). (Hafeznia & Other, 2013:3)

به عبارت دیگر مدیریت سیاسی فضا به همه فعالیت ها و پدیده هایی اطلاق می شود که هدف از آن اداره بهتر و کارا تر یک فضای جغرافیایی یا یک ناحیه سیاسی است. یک فضای جغرافیایی نیز پایین ترین لایه تقسیمات فضایی سطح زمین است که در آن عوامل ساختاری و کارکردی به وحدت و تجانس رسیده و از هویتی یگانه و

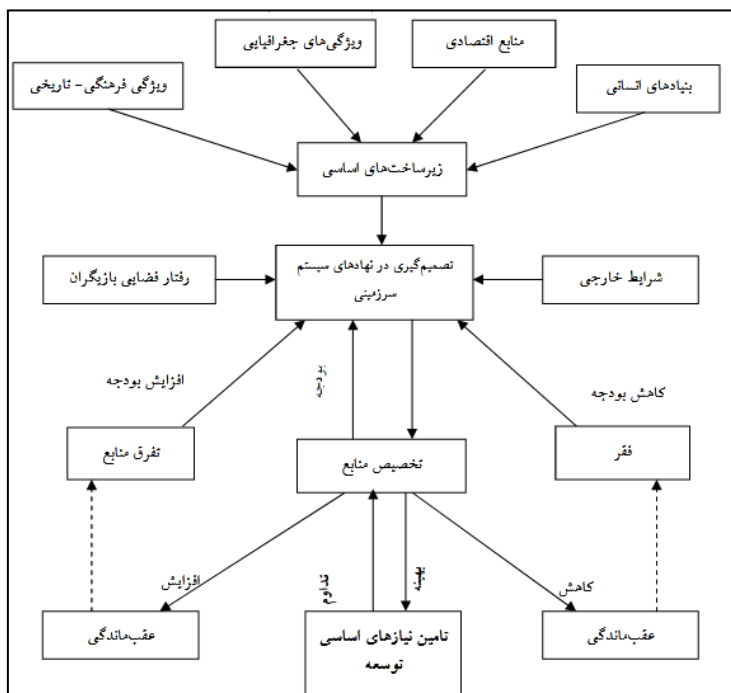
تجدیدناپذیر در بعد فضایی برخوردار می گردد. (Shahviridi, 2015)

در یک جمع بندی کلی می توان گفت سازماندهی سیاسی فضا باید دارای چند کارکرد و نقش اساسی به شرح ذیل باشد:

- 1- سازماندهی سیاسی فضا، ظرف و بستر مناسبی برای اجرای هدف غیر قابل تغییر دولت یعنی حفظ بقای ملی و ابزارهای آن یعنی امنیت ملی و امنیت داخلی و ثبات و پایداری دولت - کشور باشد.
- 2- سازماندهی سیاسی فضا در عین نظارت مستمر دولت مرکزی، فرآیند تدریجی تمرکززدائی را به صورت جریانی متوالی و در چرخهای بدون توقف قرار دهد.
- 3- سازماندهی سیاسی فضا بدون وارد شدن آسیب جدی به اقتدار ملی، حجم و وزن دولت را تا سر حد امکان کوچک نماید.
- 4- سازماندهی سیاسی فضا بستر مناسبی را برای ایجاد توازن و تعادل منطقه ای مهیا سازد.

5- سازماندهی سیاسی فضا زمینه‌ها و بسترهای مناسبی برای مشارکت نهادینه و مستمر مردم فراهم نموده و در عین حال آزادی عمل فردی را در تمام فعالیت‌های اقتصادی، سیاسی و فرهنگی مهیا نماید (Karimipour, 2002: 29).

مدیریت سیاسی فضا از طریق سازمان‌ها و نهادهایی که در سرزمین مستقر می‌باشند اعمال اراده می‌کند. در سازمان‌های بزرگ سرزمینی مسائل و مشکلات تصمیم‌گیری در ارتباط با بهینه‌سازی منابع بالقوه و چگونگی تخصیص آنها وجود دارد. در سیستم‌هایی که خصیصه‌های اقتصادی، انسانی، شرایط جغرافیایی، ویژگی‌های تاریخی و فرهنگی از پیچیدگی و تفاوت برخوردار باشند. تصمیم به استفاده از این منابع در رفتار فضایی و اقتصادی بازیگران دشوار است. تصمیم‌گیری در این گونه سیستم‌های سرزمینی جهت تخصیص منابع از الگوی شکل شماره ۶ تبعیت می‌کند. (Hafeznia & et Al, 2013:17)

شکل شماره ۲- فرایند مدیریت سیاسی فضا در سیستم‌های سرزمینی

Source: Hafeznia & et Al, 2013

در مدیریت سیاسی فضا، بقاء سازمان تابع ضرورت سازمان و نیاز محیط به آن است. سازمان عبارت است از فرآیندی نظام یافته از روابط متقابل اشخاص جهت رسیدن به اهداف مشخص و معین ساختار سازمان چگونگی تخصیص و وظایف مشخص می‌کند که حاصل فراگرد سازماندهی و طراحی سازمان

است و مشتمل بر مجموعه روابط، مقررات و قوانینی است که به صورت رسمی و غیررسمی شکل گرفته اما به طور رسمی تصویب شده است. (Ianos, 2000: 65)

عملکرد سازمان سیاسی فضا شکل‌های انتظام یافته فضای جغرافیایی را به وجود می‌آورد که دارای کمترین عدم تعادل هستند، اما در اغلب موارد به علت ضعف شناخت جریان‌ها و نیروهای موجود در سازمان سیاسی فضا در ساختارهای در حال توسعه باعث برهم خوردن نظم درونی فضا و بی نظمی در تکوین و تکامل آن می‌شود که به توسعه نابرابر و غیرمتعادل منجر می‌گردد و تنظیم روابط و سازماندهی چنین عملکردی برای کاهش بی نظمی در سیستم مستلزم صرف هزینه‌های کلان می‌شود و در بسیاری از موارد خود باعث تشدید بی نظمی شده و کارکردهای ملی و منطقه ای را با مسائل حادی روبرو می‌سازند. (Elden, 2010: 802)

از آنجا که سرزمین و روابط موجود در آن با توجه به فرایندهای تاریخی در گذر زمان به عمل متقابل در برابر یکدیگر سوق داده می‌شود و رابطه ای ارگانیک برقرار می‌گردد، نیاز است تا در امر سازماندهی فضا به این مقوله توجه کافی شود تا باعث انجام تغییرات در سطوح مختلف سرزمینی و موجبات عدم تعادل در ساختارهای اکولوژیکی و به تبع آن اجتماعی نگردد. (Sageata, 2011: 2)

تقسیم بندی سیستمی در سازمان فصل مشترک تمام پدیده‌های عینی و غیرعینی نظیر منابع طبیعی، جمعیت، فرهنگ، فعالیت، زیرساخت‌ها، تشکیلات و روابط و حرکات و... است که به تبع پیشینه و هویت تاریخی، نظام حکومتی در ظرف زمان آرایش خاصی به خود می‌گیرد که ترجمان فضایی - سرزمینی آن در قالب انگاره‌های متمرکز، غیرمتمرکز و... قابل رویت است. بدین اعتبار نظام تقسیمات سیاسی هم شاخص و هم عامل تسهیل کننده اعمال حاکمیت و بستری مطلوب برای رشد و توسعه پایدار ساختار سیاسی می‌باشد. (Ahmadi pour & et al, 2011: 193)

عناصر و شاخص‌های سازماندهی سیاسی فضا

اولین مرحله در سازماندهی سیاسی فضای یک سرزمین، داشتن ملاک‌ها، معیارها و شاخص‌هایی برای شناسایی و سازماندهی آن سرزمین می‌باشد. (Ahmadi pour, 2012: 566)

سازماندهی فضا از نظر سیاسی براساس شاخص‌های متعدد اقلیمی، شکل زمین، تراکم جمعیت، ویژگی‌های فرهنگی (مانند مذهب، زبان، نژاد و ...)، امنیتی، اجتماعی و اقتصادی به منظور ایجاد نواحی کوچکتر سیاسی انجام می‌شود.

در کشورهای مختلف جهان شاخص‌ها و قوانین مختلفی را در سازماندهی سیاسی فضا به کار می‌برند که به طور کلی این شاخص‌ها را به سه گروه اصلی می‌توان تقسیم نمود:

1. شاخص جمعیت: مهمترین معیار سازماندهی به ویژه در مبحث جغرافیای انتخابات می‌باشد. این شاخص یکی از معیارهای اصلی و تعیین کننده اهمیت نسبی یک ناحیه به حساب می‌آید و نشاندهنده میزان نقش و کارکرد در پاسخگویی به سطحی از نیازهای خدماتی، مدیریتی و اداری ناحیه است. میزان جمعیت و نرخ رشد آن به عنوان یک شاخص تعیین کننده در نظام سازماندهی سیاسی فضای ایران از طریق آمار رسمی مرکز آمار ایران که طی سرشماری‌های دوره ای به دست می‌آید لحاظ می‌شود. البته در برخی کشورها شاخص‌های دیگر نسبت به شاخص جمعیت اهمیت بیشتری دارند مثلا در کشور انگلستان احترام به مرزهای قدیمی مهمتر از شاخص جمعیت میباشد. (Dowran, 2013) در حال حاضر شاخص جمعیت یکی از معیارهای اساسی سازماندهی سیاسی فضا در ایران می‌باشد.

2. شاخص‌های جغرافیایی: این شاخص‌ها به دو دسته اصلی تقسیم میشوند: ۱) (مرزهای جغرافیایی که شامل مرزهای سیاسی - اداری و مرزهای طبیعی می‌باشد. همینطور مفاهیمی چون علائق مشترک بویژه در مورد گروه‌های قومی و اقلیت در اینجا مطرح می‌شود. از دیگر مباحث این بخش بویژه در کشورهای توسعه یافته، حمل و نقل و ارتباطات است. ۲) (شکل و اندازه جغرافیایی که مهمترین مثال آن بعد قلمرو، پراکنش اندک جمعیت و دسترسی است که به خصوص در سرزمین‌های وسیع با جمعیت اندک اهمیت دارد. (Mirshekaran, 2009: 10) مفاهیمی چون تراکم، فشردگی و مجاورت در این بخش مطرح می‌شود. مفهوم مجاورت نیز بیان می‌کند که کلیت یک ناحیه باید در یک قطعه باشد به نحوی که هر شخص برای سفر به تمام نقاط یک ناحیه تنها در درون آن ناحیه عبور کرده و از ناحیه دیگری عبور نکند. این شاخص نیز تنها زمانی که مجاور بودن تمام قسمت‌های یک ناحیه در کنار هم میسر نباشد مثلا ناحیه ای متشکل از جزایر مختلف قابل چشم پوشی است. (Arjomand, 2013: 87)

3. شاخص سیاسی: بحث گروه‌های اقلیت اعم از گروه‌های مذهبی، زبانی، قومی و حتی سیاسی، به طور خاص در این بخش مطرح می‌شوند. این شاخص ایجاد یک بازماندهی خنثی و بی طرفانه را که از هیچ یک از گروه‌ها جانبداری نکند، تحت تأثیر فشارهای سیاسی قرار نگیرد، مشارکت همه افراد را امکان پذیر سازد و به احقاق حقوق و رفع نیازهای اداری - مدیریتی همگان بینجامد، را ضروری می‌سازد. (Ameli, 2003: 40)

ارتقای واحدهای سیاسی به ویژه در دولت‌های متمرکز و نیمه متمرکز، تابع دستیابی به شاخص‌هایی مشخص است. این شاخص‌ها به طور کلی عبارتند از:

- 1- شاخص جمعیت
- 2- روابط فاصله‌ای
- 3- همگنی طبیعی
- 4- همگنی فرهنگی
- 5- شیوه یا سبک معیشت
- 6- حوزه نفوذ مکان‌های مرکزی
- 7- ضرورت‌های ویژه امنیتی
- 8- نیازها و فرصت‌های مشابه
- 9- اندیشه‌های استراتژیک دولت. (Amadipour & other, 2011: 82)

رابطه مدیریت سیاسی فضا و امنیت مرزی

مدیریت سیاسی فضا دارای ابعاد پیچیده و گوناگونی از قبیل اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، زیست محیطی، سیاسی و غیره می‌باشد. یکی از عرصه‌های نوین در مطالعات جغرافیای سیاسی عرصه مدیریت سیاسی فضا در مناطق مرزی می‌باشد. هر چند از گذشته تا کنون ابعاد گوناگون مسائل و مشکلات مناطق مرزی مورد مطالعه قرار گرفته است. اما جایگاه مدیریت سیاسی فضا در نظام مدیریتی و برنامه‌ریزی کشور به درستی تبیین نشده است و رابطه آن با امنیت مناطق مرزی کمتر مورد توجه قرار گرفته است. (Ghalibaf, 2009: 2) انجام مطالعات علمی در رابطه ی با مدیریت سیاسی فضا و امنیت بیش از پیش احساس می‌شود. نبود یک چارچوب نظری مناسب برای انجام مطالعات علمی در رابطه با مدیریت سیاسی فضا و امنیت یکی از مشکلات اساسی است که برنامه ریزان توسعه در مناطق مرزی با آن مواجه هستند. به طور کلی مدیریت سیاسی فضا در هر کشوری دارای سلسله مراتب خاص خود است و بسته به اهداف زمانی و مکانی که دارد تدوین می‌شود. مدیریت سیاسی فضا می‌کوشد تا فعالیت‌های مختلف را در فضای جغرافیایی به نحو بهینه ای توزیع نماید. (Mojtahedzadeh, 2002) و می‌توان گفت سازماندهی اجتماعی، اقتصادی، سیاسی - دفاعی و فرهنگی منابع و امکانات به منظور اداره بهتر امور در یک واحد سیاسی فضایی در زمره اهداف اساسی مدیریت سیاسی فضا است. بدین ترتیب مدیریت سیاسی فضا به نوعی در تلاش است تا توسعه و امنیت را به یکدیگر پیوند بدهد و مشخص نماید که توسعه و امنیت در مناطق مرزی با یکدیگر رابطه ی متقابلی دارند. (Ghaderi Hajat & et al, 2022: 274). به طور کلی زمانی که یک کشور بتواند مدیریت سیاسی درستی در مناطق مرزی طرح ریزی کند به اهداف زیر دست می‌یابد:

۱. پایه‌های اقتصادی نواحی مرزی تقویت می‌شود و از شغل‌های غیر رسمی و غیر قانونی نظیر قاچاق در مناطق مرزی جلوگیری می‌شود.
۲. مبانی امنیت در مناطق مرزی تقویت می‌شود و ضریب امنیتی افزایش پیدا می‌کند.
۳. از مهاجرت و خالی از سکنه شدن نواحی مرزی جلوگیری می‌شود.
۴. سرمایه‌گذاری‌های فراوانی جذب مناطق مرزی می‌شود.
۵. به دنبال توسعه اقتصادی این مناطق رفاه اجتماعی نیز افزایش می‌یابد.
۶. تهدیدات سیاسی - نظامی و واگرایی‌ها در مناطق مرزی به حداقل ممکن می‌رسد.
۷. احساس ذهنی و روانی امنیت در این مناطق افزایش می‌یابد.
۸. کاهش هزینه‌های جانی و مالی برای کنترل مرز.
۹. مناطق مرزی از حالت حاشیه‌ای خارج شده و با سایر مناطق پیوند می‌یابند (Valivand zamani & other, 2019).

دیدگاه‌ها و نظریات آمایش سیاسی و امنیت مرز

تاکنون هیچ مکتب یا رهیافت امنیتی‌ای نتوانسته است یک نظریه امنیتی جهان شمول و قابل استفاده در زمان‌ها و مکان‌های مختلف ارائه نماید. بنابراین کشورها یا مجموعه‌ای کشورهای مشابه، دارای نظریه امنیتی مخصوص به خود هستند هستی‌شناسی، شناخت‌شناسی و روش‌شناسی پایه‌های هر نظریه از جمله نظریه‌های امنیتی هستند که از مکتب سیاسی یا ایدئولوژیک مسلط بر کشور تاثیر می‌پذیرند. هر نظریه امنیتی شامل برخی پارامترها از جمله مفهوم امنیت، مرجع امنیت، سطح امنیت، راهکارهای استراتژیک امنیتی خودی و غیر خودی و روش‌های تحصیل امنیت است. (Abdollahkhani, 2009:44) در جدول زیر به طرح برخی از دیدگاه‌ها و نظریات مطرح شده در ارتباط با امنیت پرداخته شده است:

جدول شماره ۲- دیدگاه‌ها و نظریات امنیت (Shahviridi, 2015: 19-18)

نظریه	نظریه پرداز	شرح نظریه
امنیت واقع‌گرایی	مورگنتا	این نظریه بیشتر بر دو عامل تهدیدات خارجی و تهدیدات نظمی تاکید می‌کند و تداعی کننده مفهوم سنتی امنیت است. بنابراین این نظریه معتقد است که امنیت بر دو مفروض اساسی استوار است، نخست اینکه تهدید خارجی است و دیگر اینکه دارای ماهیتی نظامی است. این برداشت از مفهوم امنیت در حال حاضر به دلیل مفهوم سخت‌افزاری و عدم توجه به مسائل مختلف که امنیت انسان‌ها را با تهدید مواجه می‌کند کمتر مورد قبول و اجماع است.
نظریات لیبرالیستی	-	مبانی مطالعات لیبرالیستها بر صلح متکی است، بر خلاف رئالیست‌ها که مطالعات امنیتی شان

<p>مبتنی بر جنگ است، لیبرالیست‌ها جنگ را واقعیت - اجتناب ناپذیر نظام بین الملل نمی دانند. مسئله عقاید یکی دیگر از محورهای مهم در رویکردهای امنیتی لیبرالیستی است. آنها بر این باورند که سیاست قدرت حاصل عقاید است و عقاید مفهوم امنیت را نزد دیگران معنا می‌بخشد. از طرفی عقاید قابل تغییر است. لذا امکان تغییر مفهوم امنیت و به دنبال آن موضوعات امنیتی نزد دیگران متصور است.</p>		
<p>فضا یک بعد اساسی و بنیادی در جامعه انسانی است و عدالت اجتماعی با جاری شدن در فضا عینیت می‌یابد. درک ارتباط متقابل بین فضا و جامعه در فهم عدالت فضایی ضرورتی اجتناب ناپذیر است و بازتاب دادن آن در سیاست‌ها و نظام برنامه‌ریزی به افزایش ضریب تاثیر آن کمک می‌نماید.</p>	عدالت فضایی	
<p>طبق این نظریه مجاری و ابزار تامین امنیت، تنها از طریق توسل به مؤلفه‌های قدرت نظامی و یا رشد و توسعه اقتصادی تامین نمی‌شود و فراتر از عوامل مذکور باید به فرآیندهایی نظیر توسعه سیاسی، یکپارچگی ملی و توسعه فرهنگی به عنوان مؤلفه‌های اصلی تامین امنیت در همه جوامع توجه خاص نمود. از این نظر گاه مسئله امنیت مسئله سیستم است که در آن افراد، دولت‌ها و سیستم همگی نقش دارند و عوامل اقتصادی و اجتماعی و زیست محبعلی شمپایه عوامل سیاسی و نظامی حائز اهمیت هستند. همچنین ارتقای سطح تحلیل مسائل امنیتی و عوامل مؤثر بر آن از حوزه‌های دیگر جامعیت و برتری این نظریه نسبت به نظر بدشای پیشین است.</p>	ددیگاه چند سویه نگر	
<p>آذر و مون به چهار علت ایده سنتی امنیت ملی در جهان غرب را متناسب با وضعیت و شرایط جهان سوم نمی‌دانند: اول آنکه، تعریف امنیت در حوزه نظامی و محدود نمودن تهدیدات به این حوزه در محیط امنیتی جهان سوم تنگ نظرانه و گمراه کننده است؛ زیرا تهدیدات امنیتی جهان سوم پیچیده و متنوع است و صرفاً خارجی و آن هم نظامی نیست؛ دوم آنکه، انباشت و حفظ نیروی نظامی تنها ضامن مقابله با ناامنی نمی‌تواند باشد. وی بر پیچیدگی و ضربه پذیری چند گانه دولت‌ها در جهان سوم و بر پیگیری توانمندی‌های چندگانه و متناسب با تهدیدات تاکید دارد؛ سوم آنکه محیط امنیتی در جهان سوم بیش از آنکه خارجی باشد داخلی است؛ چهارم آنکه، مدیریت امنیتی در جهان سوم با شیوه‌ها و سازو کارهای غربی امکان پذیر نیست و در همین خصوص بعد نرم افزاری در کنار بعد سخت افزاری حائز اهمیت است.</p>	ادوارد آذر و چانگ مون	نظریه امنیت نرم افزاری
<p>فضا را به عنوان یک رابطه معنی دار تلقی می‌کند که نمی‌تواند مستقل از وضعیت افراد و شرایط محیطی آنها شناسایی و درک شود. او فضا را محصول مجموعه احساسات، تصورات و واکنش‌های فرد نسبت به نمادگرایی فضایی موجود در محیط می‌داند.</p>	دیوید هاروی	فضای سیاسی
<p>یزید سابق بحث خود را با تاکید بر "پیچیدگی" امنیت و پیوند متقابل میان سطوح داخلی و خارجی امنیت ملی در کشورها آغاز نموده و وجوه آسیب پذیری و نفوذپذیری اغلب سیستم‌های اقتصادی و اجتماعی را نمودی از الگوی تعاملی قلمداد می‌نماید. سابق بر چند نکته تاکید می‌نماید؛ بویژه بر این مطلب اشاره دارد که با توجه به نیاز سرمایه و تکنولوژی مدرن برای شتاب بخشیدن به توسعه از یک سو و نیاز به تامین دفاع فیزیکی در برابر تهدیدات خارجی با رقبای منطقه‌ای در طول فرایند تشکیل دولت از سوی دیگر، کشورهای در حال توسعه باید قادی به تامین انواع پشتیبانی در سطح بین المللی باشند. با این وصف تاکید می‌نماید که امنیت کشورهای در حال توسعه در دهه ۱۹۹۰ و پس از آن، تنها بر حسب تعدادی</p>	یزید سابق	امنیت توسعه محور

تنش با مجموعه ای از دوگانگی‌ها که میان تقاضاهای غالباً متعار و پیامدهای تناقض آلود بروز می‌کند. قابل دریافت می‌باشد.		
سازمان سیاسی فضا شبکه ارتباطات درونی فضا را مورد مطالعه قرار می‌دهد و به توسعه فضا، چه در سطح خرد و چه در سطح کلان هویت می‌بخشد تا بر پایه روندهای ایجاد شده، بهره برداری عقلانی از امکانات و توان بالقوه منابع طبیعی و انسانی در مسیر توسعه متعادل و موزون کشور و مناطق هدایت گردد.	احمدی پور و همکاران	سازماندهی سیاسی فضا

یافته‌های تحقیق

بررسی وضعیت جنسیت افراد مطالعه نشان می‌دهد که ۷۷/۵ درصد افراد نمونه را مردان و ۲۲/۵ درصد را زنان تشکیل می‌دهند. در رابطه با وضعیت سنی پاسخگویان در جامعه مورد مطالعه که در ۴ دسته کلی دسته بندی گردید، مشخص گردید که ۱۵ درصد در گروه سنی ۲۰ تا ۳۰ سال، ۴۰ درصد در گروه سنی ۳۱ تا ۴۰ سال، ۳۲/۵ درصد در گروه سنی ۴۱ تا ۵۰ سال، ۱۲/۵ درصد در گروه بیش‌تر از ۵۱ سال قرار گرفته‌اند. از نظر تحصیلات نتایج نشان می‌دهد که ۱۲/۵ درصد از افراد دارای مدرک لیسانس، ۵۷/۵ درصد دارای تحصیلات فوق لیسانس و همچنین ۳۰ درصد از افراد دارای مدرک دکتری می‌باشند.

در جدول زیر میانگین‌های تحقیق در سطح شاخص‌ها محاسبه شده است. همانطور که مشاهده می‌شود تمامی میانگین‌ها بالاتر از سطح متوسط عدد نظری ۳ به دست آمده است. در بعد "تاثیر نظام‌ها و نهادهای تصمیم گیر" نتایج نشان داد که بیش‌ترین سطح میانگین به شاخص "آیین‌نامه‌های مدیریت فضا" با میزان "4.26" تعلق یافته است. در بعد "بازیگران سیاسی" نتایج نشان داد که بیش‌ترین سطح میانگین به شاخص "وجود سازمان‌های مردم نهاد" با میزان "4.21" تعلق یافته است. در بعد "نظام اداری کشور" نتایج نشان داد که بیش‌ترین سطح میانگین به شاخص "نوع مدیریت سازمان‌ها و ادارات" با میزان "4.22" تعلق یافته است. در بعد "نظام اجتماعی" نتایج نشان داد که بیش‌ترین سطح میانگین به شاخص "روابط اجتماعی با کشور همجوار" با میزان "4.41" تعلق یافته است. در بعد "تاثیر نظام بین‌المللی" نتایج نشان داد که بیش‌ترین سطح میانگین به شاخص "گفتمان‌های غالب جهانی" با میزان "4.30" تعلق یافته است. در بعد "ویژگی‌های ژئوپلیتیک کشور" نتایج نشان داد که بیش‌ترین سطح میانگین به شاخص "روابط قدرت‌ها" با میزان "4.61" تعلق یافته است و در نهایت در بعد "ویژگی‌های جغرافیایی" نتایج نشان داد که بیش‌ترین سطح میانگین به شاخص "آب و هوا، خاک، کوهستان‌ها و ..." با میزان "4.16" تعلق یافته است.

جدول شماره ۳- شاخص‌ها و متغیرهای پژوهش در متغیر مستقل (عوامل تأثیرگذار در مدیریت سیاسی فضای

امنیتی خراسان رضوی)

ابعاد	شاخص‌ها	میانگین	انحراف معیار
-------	---------	---------	--------------

1.48	4.26	آیین نامه‌های مدیریت فضا	تاثیر نظام‌ها و نهادهای تصمیم گیر
1.34	4.12	بخش نامه‌های مدیریت فضا	
1.23	4.03	قانون اساسی و تاثیر آن بر مدیریت سیاسی فضا	
1.17	3.24	حضور احزاب	بازیگران سیاسی
1.19	3.45	نیروهای سیاسی و نظامی	
01.1	3.30	مدیران کنترل گمرکات در سطح کلان	
31.1	4.21	وجود سازمان‌های مردم نهاد	
0.97	3.36	تعداد نهادها و سازمان‌ها	نظام اداری کشور
0.95	4.22	نوع مدیریت سازمان‌ها و ادارات	
1.05	4.10	میزان و ویژگی‌های جمعیت مناطق مرزی	نظام اجتماعی
1.29	3.14	حضور اقلیت‌های قومی و مذهبی در این مناطق	
1.13	3.67	مراودات سیاسی با کشور همسایه	
1.06	4.41	روابط اجتماعی با کشور همجوار	
1.21	3.04	تاثیرپذیری از همسایگان	تاثیر نظام بین المللی
1.42	4.3	گفتمان‌های غالب جهانی	
1.46	3.29	رقابت‌های منطقه‌ای	
1.11	3.57	امنیت و ناامنی منطقه‌ای	ویژگی‌های ژئوپلیتیک کشور
1.22	3.38	موقعیت ژئوپلیتیک و استراتژیک کشور	
1.18	4.61	روابط قدرت‌ها	
0.91	3.89	موقعیت جغرافیایی	ویژگی‌های جغرافیایی
1.04	4.16	آب و هوا، خاک، کوهستان‌ها و ...	

میانگین شاخص‌ها در متغیر امنیت پایدار منطقه‌ای

در بعد "زیست محیطی" نتایج نشان داد که بیش‌ترین سطح میانگین به شاخص "کنترل منابع آبی" با میزان "3.58" تعلق یافته است. در بعد "مدیریتی" نتایج نشان داد که بیش‌ترین سطح میانگین به شاخص "وضعیت فعال بودن بازارچه‌های مرزی" با میزان "3.91" تعلق یافته است. در بعد "اقتصادی" نتایج نشان داد که بیش‌ترین سطح میانگین به شاخص "توسعه جاذبه‌های گردشگری" با میزان "3.54" تعلق یافته است. در بعد "کنترل قاچاق" نتایج نشان داد که بیش‌ترین سطح میانگین به شاخص "کنترل قاچاق سوخت در مناطق مرزی" با میزان "3.01" تعلق یافته است. در بعد "مشارکت‌های مردمی" نتایج نشان داد که بیش‌ترین سطح میانگین به شاخص "جذب مشارکت‌های مردمی در شناسایی قاچاقچیان مرزی" با میزان "3.54" تعلق

یافته است. در بعد "اجتماعی" نتایج نشان داد که بیش‌ترین سطح میانگین به شاخص "کنترل فقر بین ساکنان مناطق مرزی" با میزان "3.83" تعلق یافته است. در بعد "عوامل سیاسی و نظامی" نتایج نشان داد که بیش‌ترین سطح میانگین به شاخص "کنترل رفت و آمدهای غیرقانونی" با میزان "3.54" تعلق یافته است. در بعد "زیرساخت‌ها" نتایج نشان داد که بیش‌ترین سطح میانگین به شاخص "استقرار زیر ساخت‌های خطوط انتقال برق به ساکنان در مناطق مرزی" با میزان "3.52" تعلق یافته است و در بعد "امنیت" نتایج نشان داد که بیش‌ترین سطح میانگین به شاخص "میزان کنترل درگیری‌های نظامی" با میزان "3.98" تعلق یافته است.

جدول شماره ۴- شاخص‌ها و متغیرهای پژوهش در متغیر وابسته (امنیت پایدار)

انحراف معیار	میانگین	شاخص‌ها	ابعاد
94/0	22/3	کاهش آسیب پذیری در برابر حوادث و مخاطرات آب و هوایی	زیست محیطی
75/0	57/3	کاهش آسیب پذیری در برابر ریزگردها	
69/0	58/3	کنترل منابع آبی	
62/0	54/3	کاهش آسیب پذیری در برابر عواض ژئومورفولوژیکی	
86/0	61/3	وضعیت مدیریت مناطق مرزی در استان خراسان رضوی	ابعاد مدیریتی
06/1	36/3	کنترل نوار مرزی از سوی ایران	
84/0	39/3	استفاده از ظرفیت جاده ابریشم در توسعه حمل و نقل	
94/0	92/3	کنترل گمرکات مرزی	
90/0	91/3	وضعیت فعال بودن بازارچه‌های مرزی	
83/0	50/3	مدیریت نظام برنامه‌ریزی استان در مناطق مرزی	
06/1	05/3	مدیریت مناسب و تاثیرگذار در برگزاری برنامه‌های رزمایشی در مناطق مرزی	
07/1	32/3	توانایی مدیران در تصمیم‌گیری در مواقع حساس	اقتصادی
85/0	08/3	بهره‌گیری از مناطق ویژه اقتصادی سرخس و دوغارون	
49/0	05/3	توسعه و استفاده از پتانسیل کشاورزی نظیر کشت پسته و زعفران	
05/1	54/3	توسعه جاذبه‌های گردشگری	
10/0	16/3	امکان استفاده از گمرکات فراوان	
10/1	97/2	وضعیت اشتغال روستاییان در این مناطق	
1	50/2	ایجاد زمینه برای اشتغال نیروی کار جوان و تحصیل کرده در این مناطق	
74/0	23/3	میزان استفاده از منابع معدنی در مناطق مرزی	کنترل قاچاق
05/1	65/2	کنترل قاچاق مواد مخدر در مناطق مرزی	

91/0	69/2	کنترل قاچاق انسان در مناطق مرزی	
76/0	01/3	کنترل قاچاق سوخت در مناطق مرزی	
92/0	16/3	جذب مشارکت مردمی در طرح‌های ساماندهی سیاسی فضا	مشارکت‌های مردمی
71/0	54/3	جذب مشارکت‌های مردمی در شناسایی قاچاقچیان مرزی	
87/0	82/3	افزایش سطح تحصیلات در بین ساکنان مناطق مرزی	اجتماعی
97/0	36/3	میزان سکونت در نواحی روستایی (جلوگیری از وضعیت خالی از سکنه شدن روستا)	
1	77/3	آمایش سنی ساکنان مرزی	
56/0	08/3	کنترل فقر بین ساکنان مناطق مرزی	
91/0	58/3	کنترل مهاجرت در بین ساکنان مناطق مرزی	
99/0	94/2	آمایش توزیع جنسی ساکنان مرزی	عوامل سیاسی و نظامی
98/0	32/3	امکان استفاده از روستاییان و عشایر به عنوان مرزبانان جمهوری اسلامی	
01/1	59/2	مدیریت و تدبیر در برابر بی ثباتی سیاسی کشور افغانستان بر اختلال در آمایش سیاسی فضا	
99/0	54/3	کنترل رفت و آمدهای غیرقانونی	
89/0	27/3	کنترل حضور قدرت‌های منطقه‌ای و فرماندهی‌های در کشورهای همسایه استان	زیرساخت‌ها
89/0	26/3	استقرار زیر ساخت‌های آب لوله کشی در مناطق مرزی	
94/0	17/3	استقرار زیر ساخت‌های خطوط انتقال گاز به ساکنان در مناطق مرزی	
90/0	52/3	استقرار زیر ساخت‌های خطوط انتقال برق به ساکنان در مناطق مرزی	
02/1	97/2	حل معضل استفاده سیاسی افغانستان از حقایق هریرود و ایجاد سد سلما در مدیریت سیاسی فضا	
25/0	68/2	توسعه زیر ساخت‌های خطوط حمل و نقل جاده ای در مناطق مرزی	
36/0	01/2	استقرار شبکه حمل و نقل ریلی بین المللی در مناطق مرزی	
78/0	03/2	استقرار شبکه حمل و نقل هوایی بین المللی در مناطق مرزی	
95/0	75/3	مهار و شناسایی گروه‌های تروریستی در طول نوار مرزی	امنیت
92/0	98/3	میزان کنترل درگیری‌های نظامی	
45/0	28/3	کاهش ناامنی‌های منطقه (اشرار، قاچاقچیان، اتباع بیگانه و...)	

تحلیل اثرگذاری نقش مدیریت سیاسی بهینه فضا بر امنیت پایدار مناطق مرزی با استفاده معادلات ساختاری (PLS)

حداقل مربعات جزئی یکی از روش‌های تحلیل رگرسیون است. در این روش، راه حل کمترین مربعات بر روی تعدادی مؤلفه متعامد که ترکیبی خطی از متغیرهای مستقل هستند و به صورت متناوب و با هدف بیشینه کردن کوواریانس تبدیل خطی متغیرهای مستقل و متغیرهای وابسته ایجاد شده‌اند، اعمال می‌شود. حداقل

مربعات جزئی یا Partial Least Squares یک روش ناپارامتریک است که جانشین مناسبی برای مدل معادلات ساختاری می‌باشد. روش حداقل مربعات جزئی به حجم نمونه حساسیت کمتری دارد و نیازی به نرمال بودن یا نبودن داده‌ها ندارد. مدل حداقل مجذورات جزئی به دو دو مدل بیرونی و مدل درونی قابل تفکیک است.

برای آزمون مدل مفهومی پژوهش، از الگوریتم تحلیل مدل‌ها در روش Smart-PLS به شرح زیر استفاده و تحلیل‌های لازم در سه بخش (۱) برازش مدل‌های اندازه‌گیری، (۲) برازش مدل ساختاری و (۳) برازش کلی مدل (اندازه‌گیری و ساختاری) انجام شد. به این ترتیب که ابتدا، از صحت روابط موجود در مدل‌های اندازه‌گیری با استفاده از معیارهای پایایی و روایی اطمینان حاصل کرده و سپس به بررسی و تفسیر روابط موجود در بخش ساختاری پرداخته و در مرحله پایانی نیز برازش کلی مدل پژوهش بررسی شده است.

جدول شماره ۵- نتایج آزمون بررسی نرمال بودن توزیع داده‌ها

نوع متغیر	متغیرهای تحقیق	سطح معناداری	انحراف از معیار
مستقل	آمایش سیاسی فضا	00/0	21/0
وابسته	پایداری امنیت در مناطق مرزی	00/0	12/0

باتوجه به اینکه سطح معناداری به دست آمده کمتر از ۰/۰۵ است، بنابراین فرض نرمال بودن داده پذیرفته می‌شود و در نتیجه فرض استفاده از آزمون‌های پارامتریک در تحقیق پذیرفته می‌شود.

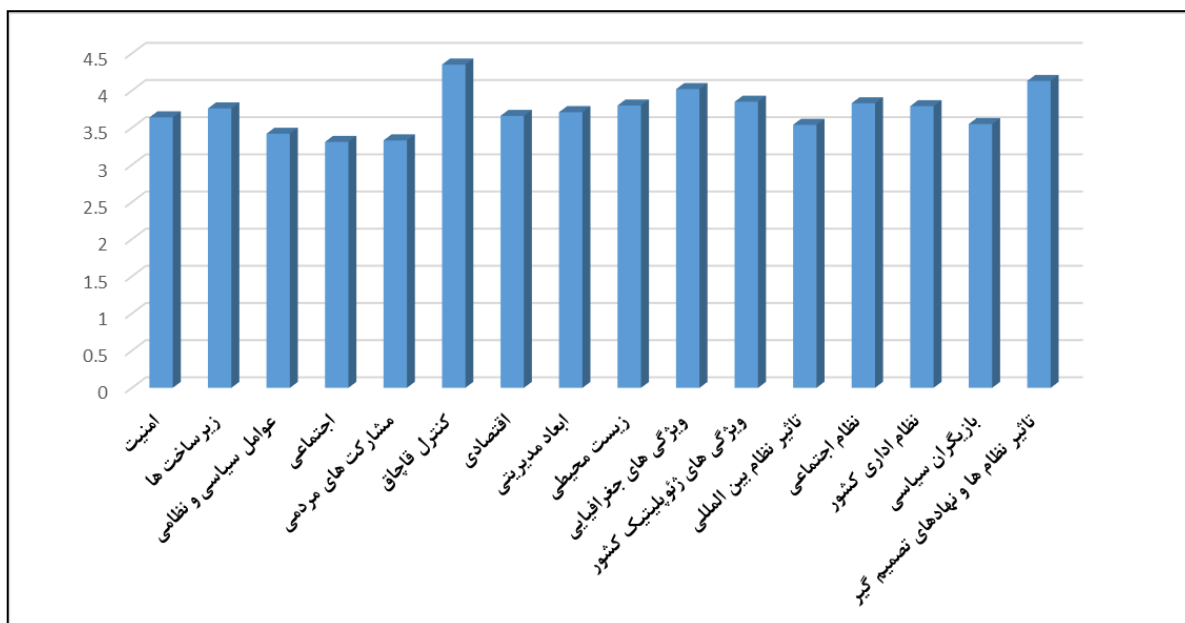
روایی همگرا

جدول زیر شاخص‌های روایی همگرا، آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی (CR) میانگین پاسخ‌ها و شاخص نیکویی برازش مدل را نشان می‌دهد. آلفای کرونباخ میزان بارگیری همزمان متغیرهای مکنون یا سازه را در زمان افزایش یک متغیر آشکار اندازه‌گیری می‌کند و پایایی ترکیبی، نسبت مجموع بارهای عاملی متغیرهای مکنون به مجموع بارهای عاملی بعلاوه واریانس خطا می‌باشد. مقادیر آلفای کرونباخ در شاخص‌ها معنادار است، به طوری که در تمام مولفه‌های پژوهش بالاتر از ۰/۷۴ که این نشان دهنده پایایی بالا است. با کمک شاخص میانگین واریانس استخراج شده (AVE) مشخص شد که تمام سازه‌های مورد مطالعه دارای میانگین واریانس استخراج شده بالاتر از ۰/۵ هستند. همچنین مقدار پایایی ترکیبی بالای ۰/۶۹ برای هر سازه، نشان از پایداری درونی مناسب برای مدل‌های اندازه‌گیری داشته و مقدار کمتر از ۰/۶ عدم وجود پایایی را نشان می‌دهد. مقادیر پایایی ترکیبی برای سازه‌های تحقیق بالاتر از ۰/۶۹ به دست آمده است.

پس از حصول نتایج مقادیر بارهای عاملی و ضرایب آلفای کرومباخ، پایایی ترکیبی و AVE از طریق تحلیل‌ها و خروجی نرم افزار و از آنجا که مقادیر هر یک از معیارهای مذکور برای هر یک از متغیرهای مکنون بیشتر از حد نصاب و آستانه تعریف شده است؛ بنابراین، می‌توان مناسب بودن وضعیت پایایی و روایی همگرای مدل پژوهش را تأیید کرد.

جدول شماره ۶- شاخص روایی همگرا، پایایی و آمار توصیفی مولفه‌های پژوهش

متغیرهای پنهان	معیار AVE (روایی همگرا)	آلفای کرومباخ	ضریب تعیین	پایایی ترکیبی	میانگین شاخص‌ها
تأثیر نظام‌ها و نهادهای تصمیم‌گیر	58/0	94/0	000/0	79/0	4.13
بازیگران سیاسی	56/0	88/0	000/0	92/0	3.55
نظام اداری کشور	62/0	76/0	000/0	85/0	3.79
نظام اجتماعی	62/0	74/0	000/0	75/0	3.83
تأثیر نظام بین‌المللی	67/0	76/0	000/0	69/0	3.54
ویژگی‌های ژئوپلیتیک کشور	54/0	80/0	000/0	92/0	3.85
ویژگی‌های جغرافیایی	50/0	91/0	000/0	90/0	4.02
زیست محیطی	61/0	85/0	000/0	89/0	3.80
ابعاد مدیریتی	74/0	86/0	000/0	86/0	3.71
اقتصادی	81/0	82/0	000/0	88/0	3.66
کنترل قاچاق	68/0	94/0	000/0	93/0	4.35
مشارکت‌های مردمی	66/0	90/0	000/0	82/0	3.33
اجتماعی	55/0	79/0	000/0	78/0	3.31
عوامل سیاسی و نظامی	61/0	81/0	000/0	80/0	3.42
زیرساخت‌ها	78/0	92/0	000/0	94/0	3.76
امنیت	63/0	87/0	000/0	89/0	3.64

شکل شماره ۳- وضعیت میانگین شاخص‌های پژوهش

معیار R Squares

معیار R Squares دومین معیار ضروری برای بررسی برازش مدل ساختاری، بررسی ضرایب مربوط به متغیرهای مکنون درونزای (وابسته) مدل است. این معیار برای متصل کردن بخش اندازه‌گیری و بخش ساختاری مدل‌سازی معادلات ساختاری به کار رفته و بیانگر تأثیر یک متغیر برونزا بر یک متغیر درونزا است. لازم به ذکر است مقادیر R در داخل دایره‌های مدل نشان داده شده و تنها برای سازه‌های درونزا (وابسته) مدل محاسبه می‌شود و در مورد سازه‌های برونزا مقدار این معیار صفر است. در این راستا ۳ مقدار ۰/۱۹، ۰/۳۳ و ۰/۶۷ را به عنوان ملاکی برای ضعیف، متوسط و قوی R و زیاد بودن مقدار آنرا نشان از برازش بهتر مدل معرفی می‌کنند. مقادیر ضریب تعیین در جدول زیر قابل مشاهده است. با توجه به اینکه مقدار R2 یا همان ضریب تعیین برای سازه‌ها به شرح جدول زیر می‌باشد که مناسب بودن برازش مدل ساختاری تأیید می‌شود. همچنین ضریب تعیین مدل کلی تحقیق برابر با ۰/۷۸ برآورد شده است که نشان‌دهنده بسیار قوی بودن مدل است.

جدول شماره ۷- نتایج آزمون ضریب تعیین

متغیرهای مستقل	ضریب تعیین	برازش مدل
تأثیر نظام‌ها و نهادهای تصمیم‌گیر	78/0	قوی
بازیگران سیاسی	65/0	قوی
نظام اداری کشور	94/0	قوی
نظام اجتماعی	88/0	قوی
تأثیر نظام بین‌المللی	75/0	قوی
ویژگی‌های ژئوپلیتیک کشور	69/0	قوی
ویژگی‌های جغرافیایی	74/0	قوی

مقادیر معناداری t

مقادیر معناداری t برای ارزیابی برازش مدل ساختاری پژوهش از چندین معیار استفاده می‌شود که اولین و اساسی‌ترین آن، ضرایب معناداری Z یا همان مقادیر t-values است که با اجرای فرمان بوت استرایپینگ مقادیر بر روی خطوط مسیرها نشان داده می‌شوند. در صورتی که مقادیر t از ۱/۹۶ بیشتر باشد، بیانگر صحت رابطه بین سازه‌ها و در نتیجه تأیید فرضیه‌های پژوهش در سطح اطمینان ۹۵ درصد است. در شکل زیر مقادیر t برای ارزیابی بخش ساختاری مدل نشان داده شده است. با توجه به اینکه تمام اعداد واقع بر مسیرها بالاتر از ۱/۹۶ هستند، این مطلب حاکی از معنادار بودن مسیرها، مناسب بودن مدل ساختاری و تأیید تمام فرضیه‌های پژوهش است.

جدول شماره ۸- برازش مدل ساختاری پژوهش و معنادار روابط

نوع متغیر	متغیرهای پنهان (اثرگذار)	متأثر	آماره T	نتیجه
مدیریت سیاسی بهینه فضا	تأثیر نظام‌ها و نهادهای تصمیم‌گیر	امنیت پایدار مناطق مرزی	45/20	معنادار
	بازیگران سیاسی		37/32	معنادار
	نظام اداری کشور		12/51	معنادار
	نظام اجتماعی		16/18	معنادار
	تأثیر نظام بین‌المللی		65/17	معنادار
	ویژگی‌های ژئوپلیتیک کشور		40/25	معنادار
	ویژگی‌های جغرافیایی		14/20	معنادار

نتیجه‌گیری نهایی

عوامل مختلفی امنیت مرزهای خراسان رضوی را به خطر انداخته از جمله این عوامل می‌توان به اختلافات ارضی و ناامنی کشورهای همسایه، طولانی بودن مرزها و رخنه‌عوامل ناامنی در کشور افغانستان، قرابت زبانی، قومی و مذهبی ساکنان دو سوی مرز و تحرکات ضد ملی آنها، قاچاق کالا به ویژه قاچاق مواد مخدر، قاچاق انسان، شرارت‌های مرزی و... اشاره کرد. به همین دلیل، در این استان نیاز است متناسب با تهدیدات موجود در مرزهای خود با همسایگان، راهکارهای مختلفی را برای حفظ و تأمین امنیت مرزها اتخاذ نمود. سازماندهی سیاسی فضا یکی از بحث‌های مهم در برقراری امنیت پایدار به شمار می‌رود. چراکه امنیت علاوه بر توسعه به پایدار مرزها منجر شده و سبب بهبود عملکرد برنامه‌ریزی می‌گردد و استفاده از منابع را در راستای بهره‌برداری بهینه تسهیل می‌نماید. بررسی وضعیت آمایش سیاسی فضا در مناطق مرزی استان خراسان رضوی نشان می‌دهد که میانگین ابعاد بالاتر از سطح متوسط ۳ می‌باشد. به گونه‌ای که ابعاد تاثیر نظام‌ها و نهادهای تصمیم‌گیر، بازیگران سیاسی، نظام اداری کشور، نظام اجتماعی، تاثیر نظام بین‌المللی، ویژگی‌های ژئوپلیتیک کشور و ویژگی‌های جغرافیایی میانگینشان بیش‌تر از سطح متوسط ۳ به دست آمده که می‌توان بیان داشت وضعیت آمایش سیاسی فضا و نقش نهادهای تصمیم‌گیر به خوبی ایفا شده است. همچنین در متغیر وابسته پژوهش یعنی وضعیت امنیت پایدار مناطق مرزی نتایج نشان داد که آمایش سیاسی فضا تاثیر مثبت و معناداری بر امنیت سیاسی فضا گذاشته است، چراکه میانگین‌های به دست آمده در این مولفه یعنی زیست محیطی، ابعاد مدیریتی، اقتصادی، کنترل قاچاق، مشارکت‌های مردمی، اجتماعی، عوامل سیاسی و نظامی، زیرساخت‌ها و امنیت که هر کدام از آنها وضعیت امنیت پایدار مناطق مرزی را می‌سنجند در سطح متوسط رو به بالا بوده است. نتایج به دست آمده پیرامون شاخص‌ها و متغیرهای مدیریت سیاسی فضا نشان دهنده آن است که وضعیت قوانین اجرایی در استان خراسان رضوی از عملکرد مطلوب و مناسب برخوردار است و می‌توان به نقش فعال و موثر نظام‌ها و نهادهای تصمیم‌گیر، بازیگران سیاسی، نظام‌های اجتماعی و بین‌المللی پویا، عوامل ژئوپولیتیکی و جغرافیایی مطلوب در زمینه مدیریت سیاسی فضا اشاره داشت که هر یک از موارد یاد شده نقش مهم در مدیریت سیاسی استان خراسان رضوی ایفا می‌نماید. نحوه مدیریت سیاسی فضا توسط نهادهای مسئول و برنامه ریز دولتی و کشور نقش بارزی در افزایش میانگین‌های ابعاد مدیریت زیست محیطی، مسائل اقتصادی، ابعاد مدیریت مرز، کنترل ناامنی‌های مرزی، مسائل اجتماعی، مسائل سیاسی و نظامی، بهبود زیرساخت‌های مرزی و افزایش سطح امنیت خراسان رضوی داشته است. نتایج به دست آمده از این پژوهش نشان از آن دارد که مدیریت سیاسی در استان خراسان رضوی به نحو مطلوبی توانسته در برقراری امنیت پایدار این استان و در ابعاد مختلف آن اثر گذارد و شاخص‌های زیست محیطی،

مدیریتی، اقتصادی، کنترل قاچاق، مشارکت‌های مردمی، اجتماعی، عوامل سیاسی و نظامی، زیرساخت‌ها و امنیت را ارتقا بخشد.

پیشنهادات

به کارگیری روستاییان و افراد ساکن در مناطق مرزی در فعالیتهای بازارچه‌های مرزی
 به کارگیری روستاییان در نیروهای نظامی مرز و بومی سازی کارکنان این مناطق
 بومی سازی آیین نامه‌ها و بخش نامه تدوین شده در مراکز تصمیم‌گیری متناسب با شرایط و ویژگی‌های
 هر منطقه
 -افزایش زمینه‌های اشتغال در بخش‌های کشاورزی و صنایع به منظور جلوگیری و کنترل مهاجرت و خالی
 از سکنه شدن روستاها
 -ارائه خدمات و زیرساخت‌های اولیه به نواحی و مناطق مرزی از جمله آب، برق، گاز، تلفن و آنتن دهی
 خطوط تلفن

کتابنامه

1. Abdullah Khani, Ali (2010), Security Theories, Publications of the Cultural Institute of International Studies and Research.[in persian] .
2. Ahmadi, Hassan and Dadjoo, Roozbeh (2012), Development of Sustainable Border Areas, Basic Strategy for Border Security, National Conference of Border Cities and Security, Sistan and Baluchestan University, April 2012.. [in persian]
3. Ahmadipour, Zahra and Anbari, Ghasem and Karami, Ghasem (2011), Political Organization of Space, Tehran, Geographical Organization of the Armed Forces. [in persian]
4. Ahmadipour, Zahra, (2012), Sustainability of Public Security in the Context of Country Divisions, Proceedings of the Conference on Public Security and National Unity, First Edition, Tehran, Deputy Minister of Security and Law Enforcement. [in persian]
5. Ameli, Atefeh, (2003), Determining the centrality of political-administrative units based on the analysis of the homogeneity of social conditions and accesses using remote sensing And GIS, M.Sc. Thesis under the guidance of Zahra Ahmadipour, Tehran, Tarbiat Modares University. [in persian]
6. Andalib, Alireza and Javanshiri, Mojdeh (2016), Management of border areas and development strategies in the border region of Taybad, Journal of Geographical Sciences, No. 25, Fall and Winter, 100-120..[in persian].

7. Andalib, Alireza; (2001), Basic Theory and Principles of Planning the Border Areas of the Islamic Republic of Iran, The High War Period. Khorasan Socio-Cultural Studies, Ninth Volume, Fall 2014 (1), 72-49. [in persian]
8. Arjomand, S. A (2013) Perso-Islamicate Political Ethic in Relation to the Sources of Islamic Law, in: M. Boroujerdi (ed.), Mirror for the Muslim Prince, Islam and the Theory of Statecraft, New York, pp 83-106.
9. Azami, Hadi and Dabiri Ali Akbar (2011), Analysis of the system of political division of space in Iran, Geopolitical Quarterly, seventh year, second issue, summer, 147-181. [in persian]
10. Dowran, Daniel (2013), Systemic Theory, islamic revolution education pub, Tehran
11. Elden, Stuart. (2009). Space, International Encyclopedia of Human Geography. 262-267.
12. Ghalibaf, Mohamad bagher (2009), Local State or strategy of distribution of political power in Iran, Amirkabir publication, Tehran.
13. Ghaderi Hajat, Mustafa, Ahmadi pour, Zahra, Malekshahi, Mohammad Reza (2022), Theoretical Explanation of The Relationship between Political Organization of Space and Spatial Justice, Political Spatial Planning. 2022;4(4):272-287
14. Glassner, Martin (1992), Political Geography. Singapore
15. Hafeznia et al. (2013), Political management of space in simple centralized systems, Geopolitical Quarterly, Year 9, Issue 1, Spring 2013, pp. 31-1.[in persian]
16. Hafeznia, Mohammad Reza and Romina, Ebrahim and Ahmadipour, Zahra and Fani, Ali Asghar (2013), Political Management of Space in Simple Centralized Systems, International Geopolitical Quarterly, No. 29.[in persian]
17. Hafeznia, Mohammad Reza and Zoghi Barani, Kazem and Ahmadipour, Zahra (2009), The effect of the dual model of political space management on the functions of free zones: A case study of Kish, space planning and planning, Volume 15, Number 1. [in persian]
18. Hindi, Abdullah (2007), A Study of Conceptual Developments in Security in the Security Environment, Law Enforcement Knowledge Quarterly, Year 9, Issue 3..[in persian]
19. Ianos, Ioan, (2000), Sisteme Teritoriale, Bucuresti, Romania: Piata Presei Libere.
20. Karimipour, Yadollah, (2002), Introduction to the divisions of the country in Iran, Volume I, Tehran, Geographical Association of Iran. [in persian]
21. Mojtahedzadeh, Piruz(2002), Political Geography and Geopolitics, samt pub, Tehran
22. Mohammadpour, Ali and Ahmadipour, Zahra and Badiei, Marjan (2005), The role of border function evolution on the geographical space of the tax collectors on the border between Iran and Turkmenistan.[in persian]
23. Mousavi, Mir Najaf; Parvandi, Sasan; Qasemlu, Sadegh; (2018); Explaining the role of components of resistance economy in achieving sustainable security in border areas (Case study: Kurdistan Province), Quarterly Journal of Border Science and Technology, Year 9, Spring 1(1)33-63[in persian]
24. Poladi et al. (2015). Modeling Factors Providing Sustainable Border Security Case Study: Eastern Borders of Iran, Basij Strategic Studies Quarterly, 19(72):124-146 [in persian]
25. Qalibaf, Mohammad Baqer and Yari Shoghafti, Islam and Ramezanzadeh Lesboui, Mehdi (2008), The effect of social capital dimensions on border security, a case study:

- Nosud border section of Paveh city, Kermanshah province, Geopolitical Quarterly, No.2.[in persian]
26. Rostaei, Shahrivar (1998), Spatial organization of settlement system and its role in regional balance, a thesis for degree of doctor of philosophy in human geography, Tarbiat Modares University
 27. Sabiqi, Mahmoud Reza (2014), The Role of Local Governments (Local Management) in Political Management of Space, M.Sc. Thesis in Political Geography, Faculty of Literature and Humanities, Islamic Azad University.[in persian]
 28. Sageata, Radu (2011). The administrative-political function of human settlement and the role it plays in organizing geographical space. Case study-Romania, Human Geography, journal of studies and research in geographis, 5.1
 29. Sarbaz Kol Tappeh, Navid (2017), Development of Strategic Plan for Political Management of Geographical Space, Case Study of Islamshahr, Master Thesis in Political Geography, Faculty of Humanities, Tarbiat Modares University.[in persian]
 30. Shahvirdi, Sheida (2015), Explaining the components of defense planning affecting sustainable security in Kurdistan province, Master Thesis in Political Geography, Faculty of Humanities, Tarbiat Modares University.[in persian]
 31. Elden, S. (2010). Land, terrain, territory. Progress in human geography, 34(6), 799-817.
 32. Statistics Center, Statistical Yearbook (2016).[in persian]
 33. Vali Vandzamani, Hossein and Mottaghi, Afshin and Golsomian, Hamidreza (2019), Spatial Analysis of Border Development Indicators, Case Study: Villages of Torbat-e Jam, Quarterly Journal of Research on Border Studies, Volume 7, Number 4. [in persian]
 34. Williams, Justin. (2013). Toward a Theory of Spatial Justice. Paper Presented at the Annual Meeting of the Western Political Science Association Los Angeles, C.A, 1-24
 35. Zarei, Yaqub; (2016), Measuring Development in Rural Areas with Emphasis on Some Socio-Cultural Indicators Studied: Cities of Khorasan Razavi Province, Scientific-Extension Quarterly of Social-Cultural Studies of Khorasan Province, 11(2):51-75[in persian]
 36. Zarghani, Seyed Hadi; Ghasemi, Maryam; Nasimi; Zahra (2018), A Study of Development Indicators in Border Areas in order to Achieve Sustainable Security (Case Study of Border Villages in Dargaz County), Border Science and Technology Quarterly, 9(27).[in persian]